

De Ringslang in Vlaanderen, met nadruk op (Belgisch) Limburg

Peter Engelen, januari 2015
peter.engelen73@telenet.be

Van 'nature' komt enkel de Gladde slang (*Coronella austriaca*) voor in Limburg. De verschillende fotoloze waarnemingen van Ringslang vanuit gladde-slang-gebied op www.waarnemingen.be werden in eerste instantie afgedaan als foutieve of niet te beoordelen waarnemingen. Tot er ons in 2013 verschillende foto's van waarnemingen van Ringslangen bereikten. In 2014 werd er in Limburg tussen mei en september maar liefst 48 keer op terrein gegaan, met slechts één doel, Ringslangen spotten.

Soortbeschrijving

De Ringslang (*Natrix natrix*) is de grootste slang in België. In de regel bereiken vrouwtjes een lengte van 100 tot 120 cm, mannetjes worden maximaal 90 cm.

De boven- en zijkant zijn olijfgroen, bruin of grijs en in meer of mindere mate bedekt met zwarte stipjes. Bij de in België voorkomende ondersoort *Natrix natrix helvetica* kunnen deze stipjes aan de zijkant een strepenpatroon vormen. Vlak achter de kop bevindt zich een ring die in kleur kan variëren van geel tot oranje, maar soms ook vaal wit is. Achter deze ring zijn twee, soms aaneengesloten, zwarte vlekken te zien. Aan de bovenkant kan de gele ring doorbroken zijn door een zwarte streep. Het contrast tussen het geel van de ring en het zwart erachter is bij jonge dieren soms zeer uitgesproken. Bij oudere dieren, vooral vrouwtjes, kan de ring totaal ontbreken. De buikschubben vertonen een zwart-wit patroon waarbij het zwart overheerst op de achterste helft van het dier. Individuele herkenning is mogelijk aan de hand van dit patroon.

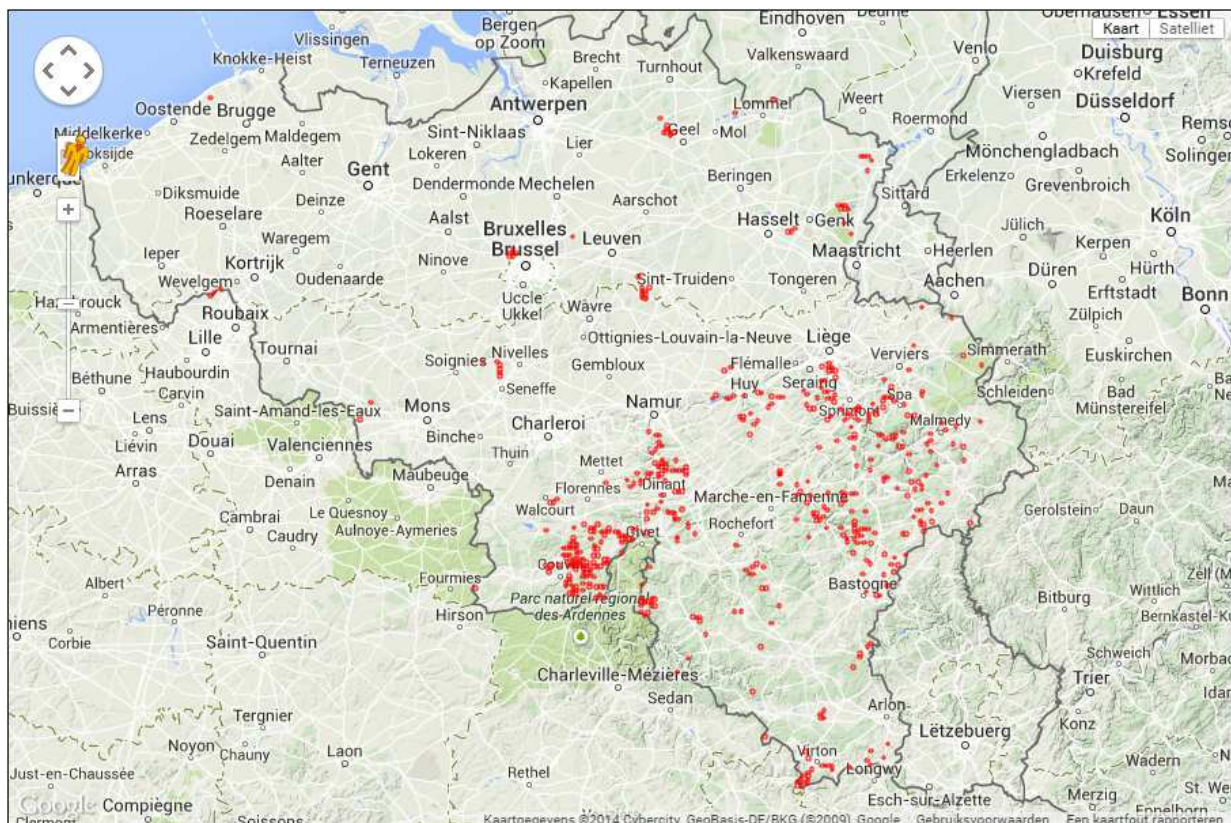
Juvenile en subadulte Ringslangen lijken qua kleur en tekening op volwassen exemplaren.

De Ringslang is eenvoudig te onderscheiden van de andere twee inheemse slangen en de Hazelworm door de gele ring en de zwarte vlekken achter de kop. De pupillen zijn rond, hetgeen de soort duidelijk onderscheidt van de Adder.

Voorkomen in België

De Ringslang komt van nature niet voor in Vlaanderen. Dat vindt o.a. zijn oorzaak dat de Ringslang Wallonië, het gebied ten zuiden van Samber en Maas, heeft veroverd via de Maas en zijn bijrivieren. Deze slang kon zich hier voortplanten omdat er in de warme valleien voldoende gunstige plaatsen waren waar de eieren spontaan ontwikkelden. Dat er autochtone ringslangen in Nederland leven, ten noorden van de grote gebieden, is het gevolg van het feit dat we hier te doen hebben met ringslangpopulaties die zich via de Rijn en IJssel hebben verspreid uit een meer oostelijk areaal. Ten zuiden van de grote rivieren komen waarschijnlijk geen natuurlijke populaties voor (Creemers, 2009). Dat de populaties zich ten noorden van de grote rivieren zich met succes kunnen voortplanten, is vermoedelijk het gevolg van geschikte biotopen voornamelijk veengebieden waar de eieren gemakkelijker tot ontwikkeling kunnen komen. Maar ook hier zijn op verschillende plaatsen ringslangen uitgezet.

Wel zijn uit het recente verleden nieuwe populaties bekend o.a. in De Zegge te Geel, in de directe omgeving van het Meldertbos te Hoegaarden, in het Poelbos te Jette, in de Molenbeekvallei te Ganshoren en de Lage Meersen te Wervik. Deze nieuwe populaties zijn meer dan waarschijnlijk ontstaan door vrijwillige of accidentele introductie van Ringslangen. Dat deze populaties zich handhaven en op andere plaatsen zelfs nieuwe populaties kunnen vormen, is het gevolg van het opportunistisch karakter van de Ringslang. Deze soort bezet een breed spectrum aan habitats en kan grote afstanden afleggen. In Nederland bijvoorbeeld komen ze zelfs aan de rand van grote agglomeraties voor. Of er ook in Limburg nieuwe stabiele populaties ontstaan, zal de tijd moeten uitwijzen.

Kaart 1: Voorkomen van Ringslang in België (www.waarnemingen.be)

Huidige ringslangpopulaties in Vlaanderen

De Zegge te Geel

De huidige populatie Ringslangen in De Zegge, is ontstaan als gevolg van de introductie van 9 adulten en 10 juvenielen in 1968 en van 2 subadulten in 1971. Het vrijlaten van deze 21 slangen gebeurde door de conservator zelf en alle dieren waren afkomstig van de omgeving Etang de Belval in de Argonne (Frankrijk). Het betreft hier dus met zekerheid de autochtone (Belgische) ondersoort '*helvetica*'. Nadien werden er geen dieren meer geïntroduceerd. Feit is dat er zich in De Zegge zelf en in de directe omgeving ervan in de loop der jaren een levensvatbare populatie heeft gevormd die op enkele honderden dieren wordt geschat (Van Hecke, 2003).

Meldertbos te Hoegaarden

Op 15 juni 2003 wordt te Meldert in Vlaams-Brabant een rondkruipende slang waargenomen. Men schenkt aan deze waarneming weinig aandacht daar men opnieuw denkt aan een ontsnapt of een accidenteel geïmporteerd dier. Een jaar later stapelen de waarnemingen zich in snel tempo op. Er worden op twee jaar tijd zowel verschillende verkeersslachtoffers als levende exemplaren gevonden. In 2005 wordt er zelfs in een composthoop in een aangrenzende tuin 26 lege eischalen gevonden. Enkele dieren zijn vereeuwigd op foto en wat patroon, kleur en tekening betreft, behoren de waargenomen slangen met vrij grote zekerheid tot het West-Europees taxon *Natrix natrix helvetica*. Het plots waarnemen van negen slangen en een legsel op een relatief korte periode van twee jaar en het ontbreken van vroegere waarnemingen uit die regio suggereren een antropogene introductie. Het aantal waarnemingen en de verschillen in grootte van de individuen doen veronderstellen dat er zich te Meldert reeds een duurzame populatie heeft gevormd. Het gebied in en rond het Meldert bos en de vallei van de Molenbeek zijn immers geschikte foerageerplaatsen met voldoende voedsel. Bruine kikker (*Rana temporaria*), het voornaamste voedsel van Ringslang, is hier trouwens de meest algemene amfibie. Een andere denkpiste is accidentele introductie via transport van hout of stenen uit gebieden waar wel Ringslangen voorkomen maar ook in dit geval is het aantal dieren doorgaans beperkt. Een derde mogelijkheid: migratie van dieren uit Wallonië. In de dorpen over de taalgrens zijn mooie beekvalleien

aanwezig die geschikte habitats vormen voor Ringslangen. Volgens onze collega's uit Wallonië zijn er echter geen recente waarnemingen van Ringslangen bekend uit die regio van Waals-Brabant.

Moeras van Jette

Er komen ook Ringslangen voor in het Poelbos te Jette en in de Molenbeekvallei te Ganshoren. Het spreekt vanzelf dat het om uitgezette dieren gaat maar de slangen zouden het hier naar hun zin hebben en zich zelfs voortplanten. Beide gemeenten maken deel uit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het leefgebied omvat enkele kleinschalige weilanden, de randzones van het Poelbos zelf en enkele moerasgebieden langs de Molenbeek. In het gebied ligt ook nog een oude zandsteengroeve. Grote delen van het gebied zijn door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aangeduid als habitatrichtlijngebied en het Poelbos zelf is een educatief natuurreservaat. Het zuiden van de Molenbeek wordt begrensd door een spoorlijn terwijl een andere spoorlijn de vallei zelf doorkruist. Deze spoorlijnen zijn gelegen op relatief hoge, steenachtige en thermofiele taluds. Vanaf 1998 worden hier regelmatig Ringslangen gesignaleerd door wandelaars maar de laatste jaren blijken de slangen ook ten zuiden van de spoorlijn te foerageren, namelijk in de relatief dicht bewoonde wijken rond het kasteel Rivieren.

De Lage Meersen te Wervik

In 2011 werden voor het eerst Ringslangen gefotografeerd in Wervik en het aanpalende Bousbeque op Frans grondgebied. Dit maakt van De Lage Meersen in Wervik één van de vier plaatsen in Vlaanderen waar Ringslang, voorkomt. Andere locaties waar de Ringslang in de provincie West-Vlaanderen is waargenomen zijn Harelbeke (deelgemeente Hulste) en De Haan. In laatst genoemde werd een Ringslang door de brandweer gevangen en naar een reptielenopvangcentrum gebracht. Het werd nadien uitgezet in de Warandeputten in Oostkamp, tot groot ongenoegen van de conservator!

De dichtstbijzijnde plaats waar de ringslang ook voorkomt is het Franse departement Pas-de-Calais. Die Ringslangen kunnen niet via natuurlijke weg gemigreerd zijn, want dan zouden ze een te grote industriële agglomeratie moeten overbruggen. Hoogstwaarschijnlijk is dit gebeurd via het verplaatsen van compost waarin eieren zaten.

Historische Limburgse waarnemingen

Naar aanleiding van een vondst van een overreden Ringslang op de N715 Hasselt-Eindhoven tussen Hechtel en Helchteren op 18 juni 1985 door dhr. G. Hanekamp verscheen er in 1988 een artikel in het Natuurhistorisch Maandblad (Burny 1988).

Deze Ringslang was niet de eerste melding van de soort in Limburg maar het betreft wel de enige ons bekende betrouwbare waarneming uit de periode voor 1990.

Als we het artikel verder doornemen zien we een opsomming van verschillende meldingen van Ringslang in Limburg en de aangrenzende Antwerpse Kempen. Het leek mij interessant om deze nog eens in een artikel te gieten. Alle deze meldingen zijn ingetekend op IFBL-hokniveau.

1. B4-27 Kalmthout – De Nol (Havermans, 1942)
2. B6-41 Oud-Turnhout – De Liereman (Anonymus, 1983 en mondelinge .mededeling G. Luyts, dec. 1985): introductie omstreeks 1975; geen recente waarnemingen)
3. C5-27, C5-37 en C5-38: Lichtaart (Schreitmüller, 1935) en recente introductie in het natuurreservaat De Zegge
4. D6-48: Bokrijk (Bamps, 1894)
5. D6-58: Diepenbeek (Bamps, 1894)
6. D7-41 : Genk - natuurreservaat De Maten (waarneming van G. H. Parent in 1954 of 1955) tenmidden van een groot elzenbroek.
7. E6-15: Wijer (Bamps, 1894)

8. E6-25: Kortenbos (Bamps, 1894)
9. E6-56: Heers (Anonymus, 1934)
10. E6-46: Borgloon (Bamps, 1894)
11. D7-26: Dilsen (mededeling van Mevr. H. Bronders-Lefever aan Parent in 1969)
12. E7-44: Eben-Emael (verschillende goed gedocumenteerde recente waarnemingen van C. Tihon; persoonlijke mededelingen aan Burny).

Aan het hierboven opgesomde lijstje van 12 gegevens kunnen voor de Limburgse Kempen en voor de Demervallei enkele niet-bevestigde meldingen worden toegevoegd:

13. de hardnekkige berichten dat er af en toe Ringslangen zijn gezien in het vijvergebied te Zonhoven, Kuringen en Zolder (Burny, 1984)
14. een jeugdwaarneming van J. Bijnens (Gellik) in de benedenloop van de Ziepbeek te Rekem
15. een tweedehandse, mondelinge mededeling over een mogelijke, waarneming van een Ringslang in de benedenloop van de Bosbeek te Neeroeteren. (Mail op 18/01 Jos Rutten) Ik wil melden dat toen ik milieuambtenaar was in Maaseik, de destijds brandweercommandant van Maaseik, mij vertelde over zijn relaas van Ringslangen. Hij had hout geoogst in de Bosbeekvallei te Neeroeteren (dat moet voor zover ik mij herinner einde zestiger jaren, begin jaren zeventig zijn geweest), dat hout daar laten liggen en een aantal weken later gaan ophalen. Bij zijn hout stapelen in zijn garage kwamen er enkele kleinere slangen uit, volgens zijn beschrijving wel duidelijk ringslangen. (Tösch-Langeren).
16. de vermelding van de aanwezigheid van 'adders' in een voor de Ringslang geschikt gebied te Zichem (D5-38) in een - weliswaar literair -werk van Ernest Claes (1951)
17. een onzekere waarneming in de middenloop van de Zwarte Beek te Koersel (de Overslag) in de winter van 1980 – 1981.
18. op het einde van de jaren 1970 zijn in het natuurreservaat Het Hageven te Neerpelt twee of drie uit de Argonne (Frankrijk) afkomstige Ringslangen uitgezet.
19. bovendien is er voor de omgeving van Leuven een niet exact te lokaliseren melding te vinden in de Sélys Longchamps, 1842: p.175.
20. de vondst van een overreden Ringslang op de N15 Hasselt-Eindhoven tussen Hechtel en Helchteren op 18 juni 1985 door dhr. G. Hanekamp

Hoe komt het nu dat ondanks het feit dat Limburg buiten het natuurlijke verspreidingsgebied ligt van de Ringslang we toch verschillende “betrouwbare” meldingen hebben van deze soort? Enkele mogelijke antwoorden formuleert F. Van Overstraeten in zijn artikel uit 1985 over nog zo’n buiten zijn oorspronkelijk areaal opduikende soort in Limburg, - namelijk de Europese moerasschildpad, *Emys orbicularis* (F. Van Overstraeten, 1985).

De inbreng van geïmporteerde Europese Moerasschildpadden op verschillende plaatsen in Limburg en daarbuiten dient te worden gezien tegen de historische achtergronden van die tijd. Terwijl in West-Europa de industriële revolutie volop bloeide, was er binnen hogere kringen een soort cultureel reveil ontstaan waardoor de kunsten en de natuur plotseling van een nieuwe belangstelling konden genieten. De techniek en haar 'helse machines' hadden immers zonder voorgaande heel de maatschappelijke structuur drastisch gewijzigd. Door haar opleiding, haar financiële middelen en vrije tijd vond een bovenlaag van de bevolking ondermeer in de natuur een uitstekende mogelijkheid om zich als elite te identificeren. Voorts brachten allerlei expedities tot dan toe onbekende perspectieven aan en werd de exploitatie van natuurlijke rijkdommen vanuit Europa georganiseerd. De ontwikkelingen in handel en transport maakten het mogelijk dat niet alleen erts, mineralen en andere grondstoffen konden worden aangevoerd, maar ook planten en dieren. In deze samenhang van omstandigheden is het begrijpelijk dat de tweede helft van de 19de eeuw een periode was van uitgebreide naturalia-collecties, uitgelezen orangerieën, grondige parkverfraaiingen met exotische bomen en struiken, maar ook van het sporadisch inbrengen in die parken van een of meerdere niet inheemse diersoorten en van het ontstaan van enkele dierentuinen.

Een tweede en iets uitgebreider groep gegevens voor Limburg heeft namelijk betrekking op de decennia na 1950. Ook hier hebben enkele achtergronden stellig een aantal ontwikkelingen beïnvloed. Met de

bekommernis om de schrijnende achteruitgang van de natuur en van de flora en fauna in het bijzonder, groeide ook in België de beschermings- en restauratiegedachte en nam de uitbouw van natuurgebieden en reservaten een aanvang. Ten gevolge van een soms ziekelijk opbod tussen de betrokkenen onderling in verband met de respectievelijke soortenrijkdom in eigenreservaat was de verleiding tot reïntroductie en zelfs tot introductie bijzonder groot. Sommigen hebben de daad bij het woord gevoegd en hebben alzo de natuur op een goed bedoelde, doch ondoordachte manier willen helpen. Voor de Europese Moerasschildpad, is het verschijnsel in Limburg weliswaar niet met zekerheid bekend, maar voor de Boomkikker, *Hyla arborea*, en de Ringslang wel: die werden tot begin 1980 nog uit de Argonne (Frankrijk) naar Limburg meegebracht en losgelaten. Het is echter niet duidelijk of het hier om individuele dan wel om verenigingsinitiatieven ging.

Anderzijds raakten het aanschaffen en houden van allerlei dieren, ook van amfibieën en reptielen, als het ware gedemocratiseerd. Zo was ondermeer de Europese Moerasschildpad na W.O. II een soort succesartikel in de Belgische herpetofaunahandel. De terrariumliefhebberij, die sindsdien nogal opgang maakte, betekende echter voor velen slechts een alternatief van de huiselijke hond of een verlengstuk van de interieur- en tuinrichting. Als de dieren al niet ontsnapten, werden ze naar de vakantie toe of bij verandering van hobby aan de natuur toevertrouwd, alwaar ze in hoge mate van 'groen' en 'vrijheid' konden genieten. Uitzettingen, geïnspireerd door dergelijke opvattingen, kunnen trouwens niet als onbelangrijk worden afgedaan.

Persoonlijk heb ik weet van uitzettingen van Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*) en Zandhagedis (*Lacerta agilis*) in Stamprooierbroek te Kinrooi ook in de jaren 1980.

In Van Hecke A. & C. Bonte (2013) kunnen we lezen dat er in de vorige eeuw meermaals 'slangen', Ringslangen en Gladde slangen werden vrijgelaten in het Grenspark Kalmthout te Antwerpen.

- In 1931 werd er in het Stappersven een zwemmende Ringslang (*Natrix natrix*) waargenomen (Havermans, 1942). Dit is zeker een ontsnapt of vrijgezet individu.

- Tussen WO II en 1964 zou een terrariumliefhebber gestopt zijn met zijn hobby en zijn "slangen" vrijgelaten hebben aan de Withoefseheide in het Grenspark (pers. med. Hugo Dockx).

- In 1964 zou een groep scouts tijdens een Chiro-kamp nabij Bouillon in de Ardennen een ijzeren kist gevuld hebben met slangen en deze nadien vrijgelaten hebben in het Grenspark. Om welke soorten het hier ging kon niet achterhaald worden (pers. med. Hugo Dockx), maar hier kunnen mogelijk de 3 soorten (Adder, Ringslang en Gladde slang) zijn vrijgelaten.

- in 1964 zouden er in het Grenspark Gladde slangen zijn uitgezet (pers. med. Hugo Dockx), afkomstig van de Belgische Ardennen.

- In 1968 zou een terrariumliefhebber (pers. med. André Van Hecke) een 10-tal Gladde slangen hebben vrijgelaten aan de Keetheuvel in het Grenspark. De herkomst van deze, hetzij als wildvang of als nakweek in terrarium, is niet gekend.

- In 1989 werd een dode Ringslang (*Natrix natrix helvetica*) als verkeersslachtoffer gevonden aan de watertoren nabij het Grenspark (persoonlijke mededeling André Van Hecke). Ook hier betreft het een ontsnapt of vrijgezet dier.

Ook in Nederland werden er tussen 1970 en 1990 op verschillende plaatsen Ringslangen uitgezet (Creemers, 2009).

Huidige Limburgse vindplaatsen (waarnemingen na 1990)

Strook Genk-Diepenbeek-Hasselt

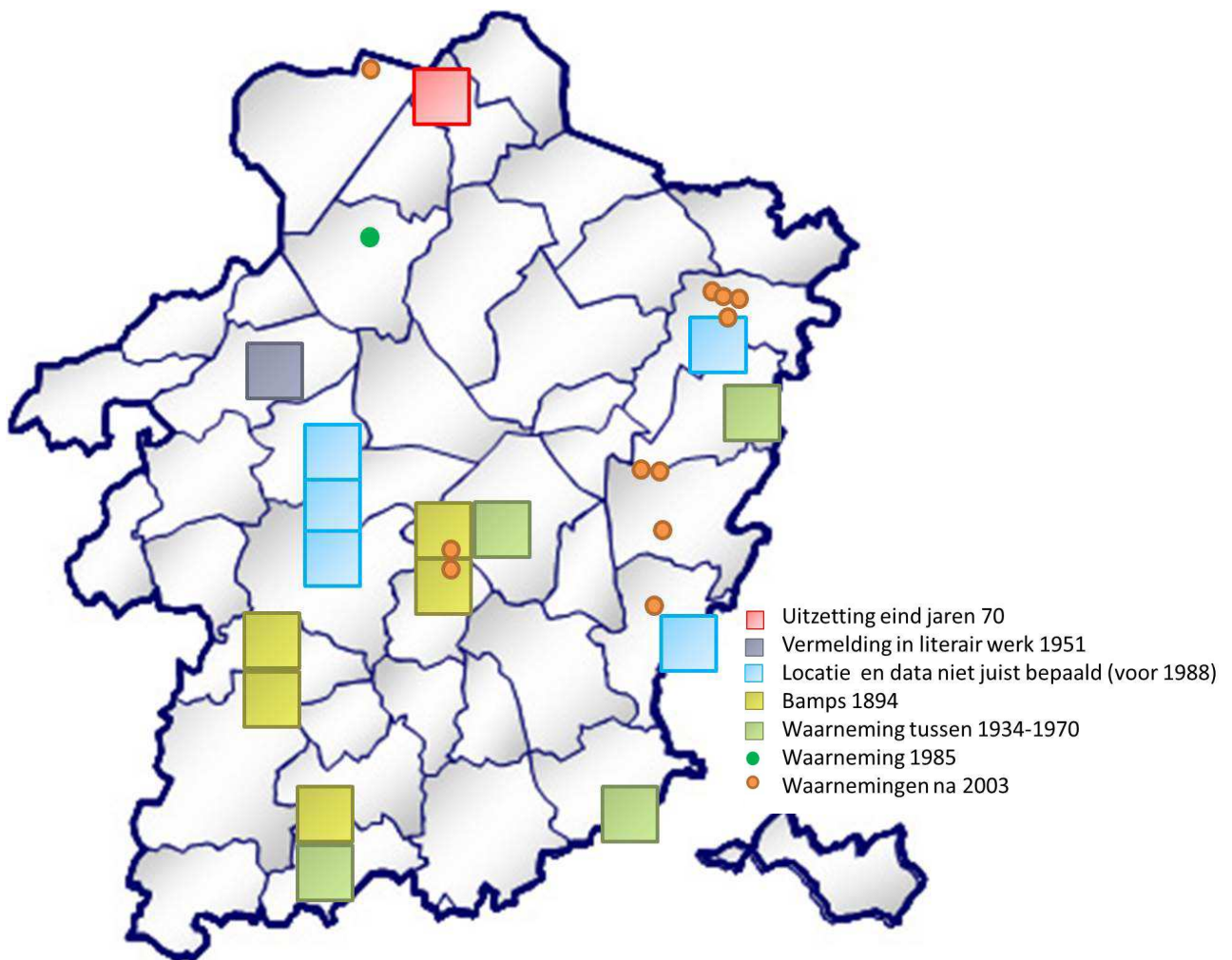
De strook Genk-Diepenbeek-Hasselt is goed voor 10 waarnemingen. Het gaat hier over twee historische waarnemingen van Bamps (D6-58 en D6-48; 1894). Eén vondst van Ringslang in de Maten in 1954 of 1955 door Parent (D7-41). En zeven recentere waarnemingen tussen 1992 en 2014.

We maken een onderscheid tussen de waarnemingen ten noorden en die ten zuiden van het Albertkanaal. Het is onduidelijk of Bamps (D6-58; 1894) de Ringslang vond in het Diepenbeeks gedeelte van de Maten of in de zone ten zuiden van het Albertkanaal.

In de zone ten noorden van het Albertkanaal dateert de laatste waarneming van 2005.

21. In 2004 vindt Bert Vandebosch een dode ringslang op de Kneippstraat te Bokrijk (Genk) tussen het Sint-Jozefinstituut, omgeving kerkhof van de broeders en Natuurreservaat de Maten. Het betrof hier duidelijk de ondersoort *Natrix natrix persa*. Deze is makkelijk te herkennen aan de twee gele vertebrale lijnen.
22. In 2005 vond ik op 800 meter van de vorige vindplaats eveneens een dode ringslang op de weg . Dit was juist ten noordwesten van de Maten op Dillikensweier(straat). Het betrof hier wederom de Balkan-ondersoort *Natrix natrix persa*.

In de Maten zijn in het verleden nog verschillende soorten buiten hun oorspronkelijke verspreidingsgebied waargenomen. In 2010 werd een mannetje zandhagedis gefotografeerd (www.waarnemingen.be). En in 1979/1980 werd er een Europese moerasschildpad gevangen (F. Van Overstraeten, 1985).

Kaart 2: Historische en huidige vindplaatsen van Ringslang in Limburg

Ten zuiden van het kanaal situeren zich bijna alle waarnemingen rondom het Park Rooierheide. De laatste waarneming dateert van 2014.

23. Johan Auwerx vond op 15/07/1992 een Ringslang in wijk Rooierheide.
24. In 2010 ziet iemand op 500 meter van Johan zijn waarneming een bruinigrijze slang wegkruipen in Park Rooierheide te Diepenbeek en wordt er ook een volledig intacte vervelling gevonden. A.d.h.v. deze vervelling heb ik d.m.v. tellingen van de staart-, buik- en gekielde middenlichaamsschubben en de kopschubtekening deze gedetermineerd als Ringslang, ondersoort onbekend.

25. Anniek Aerden heeft op 300 meter ten noorden van deze locatie enkele dagen ervoor een dode slang zien liggen op de Boudewijnlaan, maar kon wegens de drukte niet stoppen voor determinatie.
26. In 2014 vond ik op ongeveer 700 meter van het Park Rooierheide een juveniel exemplaar (*Natrix natrix helvetica*) in het Bewelmoeras. Deze zone ligt geklemd tussen het Albertkanaal en de Boudewijnlaan.

Dan is er op 7.5 kilometer van Park Rooierheide nog een verder te onderzoeken melding juist ten noordwesten van Hasselt.

27. In 2010 kreeg ik een melding van Rik Jacobs dat een spoorwegaarbeider verschillende "Ringslangen" had gezien op het spoor te Kuringen (Hasselt). Deze locatie moet nog onderzocht worden. De kans zit erin dat het hier zou kunnen gaan over ontsnapte Taiwaneese rattenslangen (*Orthriophis taeniurus friesei*). Van deze soort werden er de laatste jaren verschillende binnengebracht bij het Natuurhulpcentrum in Opglabbeek.

De Watering (Vloeiweiden) te Lommel

In de Watering (Vloeiweiden) te Lommel hebben we twee recente waarnemingen uit 2013. Daarnaast is er nog één historische waarneming van een uitzetting van 2 of 3 Ringslangen in het Hageven te Neerpelt rond het einde van de jaren 70 van vorige eeuw. De locatie van uitzetting bevindt zich op ongeveer 4 kilometer van de vindplaats van 2013.

28. Waarneming van Ringslang door Pieter Cox rond 25/06/2013 in de Vloeiweiden te Lommel.
29. Enkele weken eerder kreeg Luc Winters een bericht van Jan Holsters (02/06/2013). Hij had namelijk vernomen dat er een Ringslang was gezien op blok 6 van de Vloeiweide (NW hoek=Nederlandse grens)

Beide meldingen zijn schijnbaar onafhankelijk van elkaar waargenomen.

Een andere mogelijkheid is dat het gaat over een natuurlijke verbreiding van de Populatie van De Zegge in Geel.

De afstand van De Zegge in Geel tot de Watering (Vloeiweiden) in Lommel bedraagt ongeveer 30 kilometer. In een vijver naast het Kanaal Bocholt-Herentals werd tussen de Zegge en de Vloeiweiden op 07/06/2013 door een van de vaste karpervissers een ringslang gefotografeerd in de Maat (Provincie Antwerpen). De Ringslang werd waargenomen in de publiek toegankelijke NW-hoek op de oever van (vis)vijver, dus vlak tegen het kanaal (Sas 3) in Mol. De afstand tussen de Maat en de Zegge in Geel is 18 kilometer en slechts 12 kilometer tot de Watering te Lommel doorheen weinig bebouwd gebied langsheen het oost-west georiënteerde kanaal.

Op 04/08/2014 wordt er op bijna dezelfde locatie (Den Diel) ook nog een Ringslang gevonden door Nils Bouillard (www.waarnemingen.be)

Er zijn meer westwaarts ook al ringslangen gesignaleerd in Grobbendonk dicht bij het Albertkanaal. Ook deze locatie kan bereikt worden via het Kanaal Bocholt-Herentals dat uitmondt in het Albertkanaal. De afstand tussen De Zegge en Grobbendonk is ongeveer 13 km.

Nationaal Park Hoge Kempen

Uit het Nationaal Park Hoge Kempen komen 21 waarnemingen van Ringslang. De eerste waarneming dateert uit 2009. In 2013 waren er vier meldingen waarvan twee met foto. Een "grondige" inventarisatie in 2014 leverde 15 waarnemingen op waarvan de meeste zich situeren op of in de onmiddellijke omgeving van het voormalig spoor tussen As en Eisden (Maasmechelen). Deze zijn naar alle waarschijnlijkheid afkomstig van een eerste bevestigde uitzetting van twee Ringslangen in 2004 (Zie onder 40.). Historisch is er waarschijnlijk juist buiten het NPHK nog een niet gedateerde waarneming in de benedenloop van de Ziepbeek te Rekem.

30. Fotoloze waarneming van "Ringslang" op 03/05/2009 via www.waarnemingen.be. Zwemmende grijze slang met geel.

31. Is een waarneming van Ringslang op 27/06/2013 uit de Kikbeekvallei door Koen Moors. Locatie: Het was aan de grindplas links van de Weg naar Zutendaal. Je hebt de grote plas en daarlangs loopt een wandelpad dat eindigt in een trechter of beek. Daar heb ik hem gespot.
32. Waarneming van ringslang in tuin op 7/09/2013 met foto. Deze werd gedaan door Sam Majer en ingevoerd in waarnemingen.be door Bart Hilven.
33. Twee locaties doorgekregen van Jos Gorissen (ANB). Jos kreeg deze door van een regelmatige wandelaar. Beide liggen in de Vallei van de Ziepbeek. Locaties moeten nog onderzocht worden.

Foto 2: Huidige hoofdbiotop van Ringslang in NPHK

34. Op 20/04/2014 om 14.00 mijn eerste eigen waarneming van Ringslang in Limburg op het spoor van As-Eisden. Het betrof een vrouwelijk dier van 85 cm. De waarneming werd gedaan op 1300 meter van de waarneming van 7/09/2013 en het betrof een ander exemplaar.
35. Op dit spoor As-Eisden worden in 2014 bijkomend nog 7 Ringslangen en drie vervellingen gevonden. Alle deze waarnemingen situeren zich over een lengte van 1500 meter tussen Walkro en de Boslaan (N75).
36. Op 10/07/2014 wordt een zonnende Ringslang gevonden in Nieuw Homo op 500 meter van waarneming 32.
37. Bijkomend worden in 2014 ook nog twee Ringslangen gevonden op de opengekapte heidepercelen ten zuiden van dit spoor op ongeveer 1 kilometer van Walkro.
38. In de grasvlakte ten noorden van dit spoor werden ook twee Ringslangen gevonden. Dit op 26/07 en 17/10/2014
39. Op 03/08/2014 werd er door mij een adulte Ringslang gevonden in aan de westkant van het plasje op het ecoduct over de E314 tussen de Mechelse Heide en de Vallei van de Kikbeek.
40. **Vermoedens dat dieren meekomen met stalmeest voor Walkro worden bevestigd via een mail van Walkro op 23/04/2014. Hun antwoord was: "Wij ontvangen hier dagelijks vers paardenmest uit Duitsland, Nederland en België. In een kring van ongeveer 120 tot 130 km van Maasmechelen. Wij halen in dit gebied in een honderdtal stallen de paardenmest op, dus is het moeilijk te zeggen waar vandaan de ringslangen komen. In het verleden heb ik wel twee Ringslangen gevangen (in de loshal) dat was in 2004, deze kwamen uit het gebied Schwalmatal in Duitsland. Een van 80 cm en 1 van 120 cm, beide gezond. Zijn hier in de bossen los gelaten. Ook zie ik wel eens Hazelwormen.**

Schwalmtal ligt bijna op de grens tussen twee ondersoorten. In Schwalmtal is het nog de ondersoort *Natrix natrix helvetica*, meer oostwaarts krijg je eerst mengpopulaties en dan *Natrix natrix natrix*.

Kempenbroek

Kempenbroek is goed voor 10 waarnemingen. Het gaat hier over een historische tweedehandse, mondelinge mededeling over een mogelijke, waarneming van een Ringslang in de benedenloop van de Bosbeek te Neeroeteren (Maaseik) van voor 1985. Eén mondelinge mededeling van een onbekende wandelaar met een waarneming uit 2013 en 8 waarnemingen van Peter Engelen (7) en Frank Ressler (1) uit 2014.

Foto 3: Structuurrijk biotoop

41. Op 27/04/2014 melde een wandelaar aan Peter Engelen dat hij in 2013 een Ringslang had waargenomen aan het vijvercomplex met weekendhuisjes op de oostgrens van Jagersborg te Maaseik. Hij gaf een zeer nauwkeurige soortbeschrijving en kon zelfs de witzwart geblokte buiktekening beschrijven. Waarschijnlijk gaat het ook hier over eieren en/of dieren die meegekomen zijn met compost/stalmest voor de champignonkwekerij op het Industrierrein van Jagersborg . Afstand tussen de plaats van waarneming en de champignonkwekerij is ongeveer 500 meter.
42. Op 12/05/2014 wordt er tijdens het in kaart brengen van Boomkickers op 500 meter van de champignonkwekerij een Ringslang gevonden op de oever van een vijvertje onder een gedumpte zak vuilnis.
43. Op 24/06/2014 wordt er een kruipend exemplaar gevonden in Jagersborg.
44. Eén dag later, op 25/06/2014 wordt een zonnend exemplaar gevonden in een houtkant in de Brand.
45. Op 07/07/2014 worden twee verschillende exemplaren gevonden op een houtwal bij het Parrebroek.
46. Op 26/07/2014 wordt door mij een in een houtkant zonnende Ringslang gevonden in den Tösch-Langeren
47. Op 27/07 en 26/08/2014 wordt in de Parrebroek telkens een Ringslang gevonden onder een golfplaat. Vermoedelijk gaat het over hetzelfde exemplaar als op 07/07.

Foto 4: Poel als kweekplaats voor voedsel

Losse waarnemingen

48. In Lummen, deelgemeente Meldert Limburg werd door Jeroen Van Gemert van Natuurpunt Zuidoost-Limburg op 23 oktober 2008 op de loskade van het roomverwerkend bedrijf 'Firma Friesland Foods Professional België' een platgereden Ringslang gevonden
49. Op 06/07/2014 wordt er een adulte Ringslang gevangen in de Fabriekshal van Coenegrachts Compost te Riemst.

Nog zo'n compostverstekeling

Het voortplantingssucces van Ringslang is in ons land nagenoeg volledig afhankelijk van de aanwezigheid van composthoppen in hun foerageergebied. De ontbinding van organisch materiaal zorgt voor de nodige warmte om de eieren te laten ontwikkelen. Bovendien gebruiken Ringslangen dergelijke composthoppen ook om te overwinteren. Maar composthoppen verhuizen soms wel eens en met hen ook de Ringslangen. Zo werd een Ringslang begin juni gevonden op het compostverwerkingsbedrijf Sterckx in Roeselare. Dit bedrijf haalt zijn grondstoffen uit Frankrijk en uit Jette in het Brussel Hoofdstedelijk Gewest. Op het gemeentelijk compostbedrijf in Jette liggen stapels compost voor verdere verwerking en afvoer waarin regelmatig Ringslangen hun eieren komen afzetten. De per ongeluk vervoerde Ringslang werd overgebracht naar het Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren in Beernem. Uit navraag bij de ploegbeheerder van het Gemeentelijk compostbedrijf in Jette bleek inderdaad dat recent compost werd vervoerd naar Roeselare. De Ringslang werd door tussenkomst van HYLEA terug naar zijn habitat in Jette overgebracht.

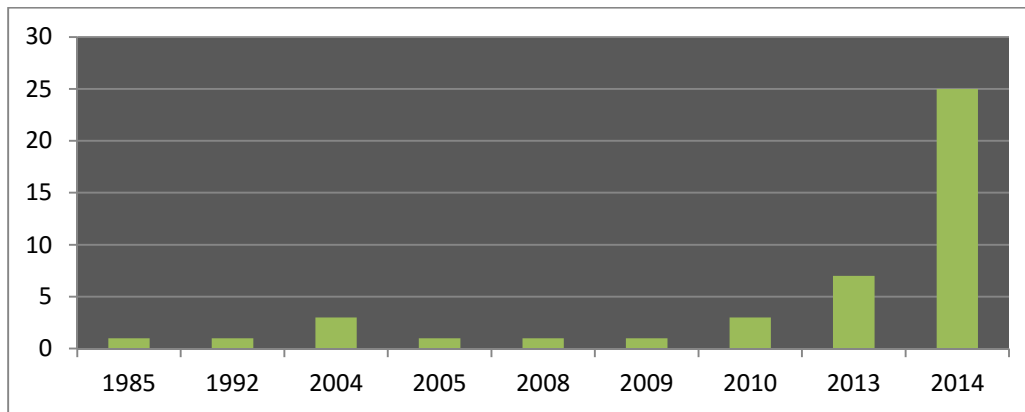
Aanleg van broeihopen

Belangrijke beheermaatregelen zijn de aanleg van open plaatsen waar de dieren kunnen zonnen en van zogenaamde broeihopen die zowel als incubatiekamer voor de eieren, maar ook als schuil- en overwinteringsplaats fungeren. Vooral in het koelere gedeelte van haar Europees areaal zijn broeihopen van fundamenteel belang voor de instandhouding van de populatie. In Nederland worden ze zelfs aangelegd om zwervende vrouwtjes de kans te geven om in andere gebieden nieuwe deelpopulaties te stichten. De Ringslang heeft in tegenstelling tot de Gladde slang (*Coronella austriaca*) en de Adder een ovipare voortplanting. Op onze breedtegraad grijpen de copulaties plaats eind april - begin mei. In september - oktober kan er soms een herfstparing plaats hebben. De eieren worden eind juni tot begin augustus op vochtige en warme plaatsen afgezet en kleven na het drogen van het eileidersecret aan elkaar vast. Als legselplaatsen komen vooral maaiselhoppen van biezten, Riet, hooi en blad-, compost- en mesthoppen, stromijten en zagemeehoppen in aanmerking. Van belang voor de verdere ontwikkeling van de eieren is een hoge luchtvochtigheid en een temperatuur tussen de 25 en 30° C. Die warmte wordt op natuurlijke wijze geproduceerd als gevolg van het verrotten van het organisch materiaal. Na een incubatieperiode van zeven tot negen (tien) weken verlaten de jonge Ringslangen het ei. Onderzoek in Nederland heeft uitgewezen dat grote kunstmatig aangelegde broeihopen meer succes hebben dan kleine. Een broeihoop met minimummaten van 1.6 m lengte, 1.2 m breedte op 1 m hoogte en aangelegd met organisch materiaal zoals afgemaaid Riet, Pitrus, biezten, bladeren, gras en aangevuld met kleine twijgen en takken voor een betere verluchting zijn ideaal). Door het aanbrengen van twijgen en takken in de broeihopen worden bovendien kleine holten gecreëerd waarin de Ringslangen hun eieren kunnen afzetten. De broeihopen worden bij voorkeur in een vegetatierijke omgeving aangelegd zodat zowel de volwassen als jonge Ringslangen voldoende bescherming hebben tegen natuurlijke predators. Ideale plaatsen voor het aanleggen van dergelijke kunstmatige broeihopen zijn bosranden, rietvegetaties, struweel, hagen, enz. Oude hopen waarin het composteringsproces grotendeels is verlopen, dienen elke twee jaar verwijderd te worden en op dezelfde plaats wordt dan best een nieuwe aangelegd

Foto 5: Drie Ringslangen op een aangelegde broeihoop

Voorlopige conclusie

Tabel 1: aantal waarnemingen van Ringslang in Limburg van 1985 tot 2014

Vier keer meer Ringslangwaarnemingen in Limburg in 2014 ten opzichte van 2013. Is de populatie zo sterk toegenomen of zijn er andere factoren? Er zal wel een lichte toename op populatieniveau zijn, maar veel meer heeft te maken met een toegenomen zoekintensiteit naar deze slang. Op www.waarnemingen.be ligt het aantal ingevoerde waarnemingen van slangen lokaal vrij laag. In 2014 werden er buiten de waarnemingen van de auteur in NPHK slechts zeven waarnemingen van Gladde slangen ingevoerd. Dit is voor een gebied dat bijna volledig 'vol' zit met deze soort

bitter weinig. Het intensief zoeken naar slangen vraagt een bepaalde concentratie en een iets andere focus, waarbij afgeleid worden door andere (fauna)elementen het resultaat negatief beïnvloed. Je verrekijker en vrienden thuislaten is dus een bijkomende vereiste. In 2014 werd er door de auteur 48 keer, tijdens ideale weersmomenten, op ringslangenzoektocht gegaan. Dit terwijl we in het verleden het voornamelijk moesten hebben van accidentele waarnemingen.

Hopelijk werkt dit artikel als een soort 'teaser' en lokt het meer liefhebbers naar potentieel ringslanggebied om deze Limburgse nieuwkomer een heel pak beter in kaart te helpen brengen.

Literatuur

Burny J. en Hanekamp G. , 1988. Recente vondst van een Ringslang (*Natrix natrix* L.) tussen Hechtel en Helchteren (Prov. Limburg, België) en commentaar op verspreidingsgegevens. Natuurhistorisch maandblad 77/2: 26-28.

Van Overstraeten F., 1985. Beschouwingen bij 100 jaar waarnemingen aan de Europese Moerasschildpad, *Emys orbicularis* (Linnaeus), in Belgisch-Limburg (1886-1985). Natuurhistorisch maandblad 74/12: 234-239.

Bauwens D. & Claus K. 1996. Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. De Wielewaal, Turnhout .

Van Hecke A., 2003.- Ringslangen (*Natrix natrix helvetica*). Natuurreservaat De Zegge. Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen, 26 pp., + 30 grafieken

Een tweede populatie Ringslangen in Vlaanderen? ,2005. Hyla flits 5/2005

Ringslangen in Jette en Ganshoren., 2005. Hyla flits 6/2005

Jooris, R. ,2007. Inventarisatie amfibieën en reptielen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Rapport Natuurpunt Studie 2007/3, Natuurpunt Studie Werkgroep Hyla, Mechelen, België.

Creemers R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON) (Redactie 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. –Nederlandse fauna 9. Nationaal natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Jooris R.,2009. Ringslangen verhuizen wel eens onvrijwillig. Hyla flits 1/2009

Van Hecke A. & C. Bonte , 2013. Onderzoek naar het Leefgedrag van de Gladde slang (*Coronella austriaca*) in het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide & Beheerondersteunend Advies. Herpetologische Onderzoeksgroep GPDZ-KH. Uitgave in eigen beheer, Kalmthout. Tekst 62p. + Bijlage 76p.

Engelen P., 2014. Inheemse, niet-Limburgse reptielen, of nu toch een beetje. Voorkomen van Ringslang (*Natrix natrix*) en Muurhagedis (*Podarcis muralis*) in Limburg. Intern rapport